

AKADEMIN FÖR HÄLSA OCH ARBETSLIV
Avdelningen för socialt arbete och kriminologi

Ungdomars upplevelser av att diagnostiseras med ADHD

- En litteraturstudie

Melissa Idén

2024

Socialt arbete

Socionomprogrammet 210hp

Examensarbete i socialt arbete, 15hp

Handledare: Tomas Boman

Examinator: Pär Grell

Abstract

The neuropsychiatric disorder ADHD is increasing markedly in Sweden, and many are diagnosed during adolescence. The aim of this literature study was to investigate young people's experiences of being diagnosed with ADHD. Through a literature search in the databases Scopus and Psychinfo, eight studies were found where adolescents in different ways expressed their experiences of getting diagnosed with ADHD. The studies were analysed by the theoretical perspective's stigma and salutogenes. Results shown big variations between the adolescent's experiences and the diagnoses could lead to both positive and negative experiences. Factors that affected the result was if the diagnosis led to a feeling of differ from other adolescent's and what kind of support being available for the adolescents. The writer discusses the result in relation to earlier research where similar results are shown.

Sammanfattning

Den neuropsykiatriska funktionsnedsättningen ADHD ökar markant i Sverige och många diagnostiseras under ungdomsåren. Syftet med denna litteraturstudie var att undersöka ungdomars erfarenheter av att diagnostiseras med ADHD. Genom en litteratursökning i databaserna Scopus och Psychinfo hittades sju studier där ungdomar på olika sätt berättar om sina upplevelser kring att diagnostiseras med ADHD. Studierna analyserades sedan utifrån de teoretiska perspektiven stigma och salutogenes. Resultatet visade stora variationer mellan ungdomarnas erfarenheter och att diagnostiseringen kunde leda till både positiva och negativa erfarenheter. Faktorer som påverkade utfallet var om diagnosen ledde till en känsla av att avvika från andra ungdomar samt vilket slags stöd som fanns för ungdomarna att tillgå. Författaren diskuterar resultatet i förhållande till tidigare forskning där liknande resultat framkommer.

Keywords: ADHD, Adolescents, experiences, salutogenes, stigma

Nyckelord: ADHD, erfarenheter, salutogenes, stigma, ungdomar

Förord

Författaren till denna litteraturstudie vill rikta ett stort tack till handledare Tomas Boman för vägledning och stöd i arbetet med denna uppsats. Ett tack riktas även till de studenter som bidragit med värdefull kunskap för uppsatsen.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Relevans för socialt arbete.....	2
1.2 Problemformulering	2
1.3 Syfte.....	3
1.4 Frågeställningar	3
1.5 Centrala begrepp.....	3
1.5.1 Neuropsykiatrisk funktionsnedsättning (NPF).....	3
1.5.2 ADHD	3
2. Bakgrund	4
2.1 Tidigare översikter om upplevelser av att diagnostiseras med ADHD.....	4
2.2 Vikten av socialt stöd för ungdomar med ADHD.....	5
3. Teoretiska perspektiv.....	6
3.1 Stigma.....	6
3.1.1 Tillämpning av Stigma	7
3.2 Salutogenes.....	7
3.2.1 Tillämpning av det salutogenes.....	8
4. Metod.....	10
4.1 Forskningsdesign.....	10
4.2 Sökstrategi	11
4.3 Inklusions- och exklusionskriterier	12
4.4 Urvalsprocess och utfall av möjliga artiklar.....	12
4.5 Dataanalys	14
4.6 Uppsatsens trovärdighet	14
4.6.1 Trovärdighet.....	14
4.6.2 Pålitlighet	15
4.6.3 Överförbarhet.....	15
4.7 Forskningsetiska överväganden.....	15
5. Resultat & Analys.....	17
5.1 En känsla av samhörighet.....	17
5.1.1 Att tillhöra	17
5.1.2 Att avvika	18
5.1.3 Analys.....	18
5.2 Synen på ADHD	20
5.2.1 Kunskap om ADHD	20
5.2.2 Acceptans av diagnosen	20

5.2.3 Analys.....	21
5.3 Betydelsen av stöd och förståelse från omgivningen	22
5.3.1 Föräldrarnas roll.....	22
5.3.2 Stöd från den övriga omgivningen.....	23
5.3.3 Analys.....	24
6. Diskussion.....	26
6.1 Resultatsammanfattning.....	26
6.2 Resultatdiskussion.....	26
6.3Metoddiskussion	28
6.4 Teoridiskussion	29
6.5 Förslag på framtida forskning.....	30
7. Referenser.....	31
8. Bilagor.....	36

1. Inledning

Antal barn och unga som diagnostiseras med ADHD (Attention deficit hyperactivity disorder) ökar markant i Sverige idag och ökningen ser även ut att fortskrida. Under de senaste tre åren ses en ökning med 50% i antalet barn och unga som diagnostiserats med ADHD (Socialstyrelsen, 2023b). Ungdomar som lever med ADHD kan uppleva utmaningar med låg uthållighet, rastlöshet samt nedsatt förmåga kring att se konsekvenser av sitt eget beteende. Under denna period i livet kan även svårigheter uppstå med att ta ansvar över och planera vardagen. Vanligt förekommande symtom för diagnosen, så som koncentrations- och uppmärksamhetsproblem kan även påverka prestationsförmågan på ett negativt sätt i skolan (Socialstyrelsen, 2019). Karlsson och Lundström (2021) visar att det finns samband mellan barn och ungdomar med ADHD och ångest, missbruk, samt olika beteendestörningar. Det finns även risker för ökad samsjuklighet mellan ADHD och andra psykiatriska sjukdomar. Även om symptomen för ADHD tenderar att minska med tiden för barn och unga, dock kan den ökade risken för samsjuklighet samt ökade sociala problem leda till att svårigheterna med diagnosen ökar över tid, speciellt om stödinsatser för individen uteblir (Socialstyrelsen, 2019). Av de som diagnostiseras med ADHD som barn, kommer uppskattningsvis två tredjedelar av dessa personer fortsätta att uppleva svårigheter relaterade till diagnosen även i vuxen ålder (Socialstyrelsen, 2019).

Stödinsatser är viktiga för barn och unga med diagnosen ADHD. En förutsättning för att stödet ska kunna tillämpas på ett effektivt sätt är att individens livssituation beaktas utifrån ett helhetsperspektiv (Socialstyrelsen, 2014). Karlsson och Lundström (2021) menar att förekomsten av ADHD är högre bland barn och unga som är i kontakt med socialtjänsten än den övriga populationen. Familjer med behov av socialt stöd, exempelvis i form av ekonomiskt bistånd är överrepresenterade bland familjer med barn med ADHD-diagnos. Karlsson och Lundströms (2021) studie visar också på att barn med ADHD-diagnos oftare blir placerad i familjehem än barn med andra psykiatriska diagnoser, samt att de i högre grad riskerar att utsättas för misshandel. Forskarna ser en risk att barn med ADHD-diagnos blir mindre uppmärksammade av både läkare och socialarbetare i frågor som berör barnets psykosociala miljö. Samtidigt kan vetskapen om att ett barn har en ADHD-diagnos kan leda till att socialarbetare förbiser andra faktorer som kan påverka barnets livssituation. Socialstyrelsen uppmanar både regioner och kommuner att öka kunskapen om ADHD inom bland annat

socialtjänsten (Socialstyrelsen, 2023a). Ringer (2020) anser att barns egna perspektiv av hur ADHD upplevs är högst relevant för förståelsen av hur livet påverkas av denna diagnos.

1.1 Relevans för socialt arbete

Pentecost och Wood (2002) menar utifrån sin studie om socialarbetares kunskaper om ADHD att nyutexaminerade socialarbetare verkar vara relativt okunniga om diagnosen. Även Heady m.fl. (2022) studerade socialarbetare och deras uppfattningar samt medvetenhet om Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Studien visade på kunskapsmässiga brister som påverkade socialarbetares möjligheter att erbjuda olika stödformer till de barn som var i behov av det. Forskarna menar att det finns begränsad förståelse för de olika behov som barn med NPF-diagnos har och grunden till detta kan bero på att socionomprogram fokuserar för lite på att utbilda om NPF-diagnoser. Denna brist i utbildningen menar Heady m.fl. (2022) kan leda till att socialarbetare ser andra orsaker till barns beteendens och tolkar dem mot exempelvis Bowlbys anknytningsteori, vilket resulterar i att en eventuell NPF diagnos missas. Karlsson och Lundström (2021) anser att socialt arbete som profession har möjlighet att bidra till en ökad förståelse för ADHD. För att möjliggöra detta behövs mer forskning inom området. Barn med ADHD-diagnos som även lever i social utsatthet bör prioriteras inom forskningen, då detta område kan bidra till att besvara frågor som är betydelsefulla för både forskare och praktiker.

1.2 Problemformulering

Ökade diagnostiseringar av ADHD bland barn och unga medför ett ökat behov av stöd till de som tillskrivs en diagnos. Med tanke på att förekomsten av ADHD bland ungdomar som är i kontakt med, eller i behov av insatser från socialtjänsten är högre än den övriga populationen, kommer professionella inom socialt arbete sannolikt komma i kontakt med dessa personer. Forskning visar att professionella inom socialt arbete är i behov av mer kunskap inom området för att kunna erbjuda rätt stöd. Utifrån denna bakgrund syftar denna litteraturstudie till att bidra med kunskap om ämnet ungdomar med ADHD-diagnos utifrån redan tidigare forskning och avser att bidra med kunskap om hur livet kan påverkas av diagnosen utifrån ungdomars egna perspektiv.

1.3 Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka ungdomars erfarenheter av hur deras liv påverkats av att diagnostiserats med ADHD.

1.4 Frågeställningar

- Vilka positiva upplevelser beskriver ungdomar kring att diagnostiseras med ADHD?
- Vilka negativa upplevelser beskriver ungdomar kring att diagnostiseras med ADHD?
- Vilka faktorer påverkar ungdomarnas upplevelser av att diagnostiseras med ADHD?

1.5 Centrala begrepp

1.5.1 Neuropsykiatrisk funktionsnedsättning (NPF)

NPF är ett begrepp som omfattar funktionsnedsättningarna ADHD, Tourettes syndrom, autismspektrumtillstånd och språkstörning (Hjärnfonden, 2017). NPF-diagnoser påverkar hjärnans förmåga att ta in och processa information. Detta kan uppmärksammas i svårigheter med att hålla uppmärksamhet och koncentration, förkortat arbetsminne eller oförmåga att planera och strukturera i vardagen. Hindren ser olika ut beroende på diagnos, men ofta förekommer även bristande impuls kontroll, svårigheter i samspel med andra samt minnes- och inlärningssvårigheter. I vissa fall kan även uttryck via skrift och tal vara utmanande (Hjärnfonden, 2017).

1.5.2 ADHD

ADHD eller *Attention-deficit hyperactivity disorder* är en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning som gör att den kognitiva förmågan påverkas på olika sätt. Diagnosen påverkar hur man fungerar i vardagen och kan ge svårigheter att fokusera, minnas långa instruktioner och hantera impulser, samtidigt som personerna som lever med diagnosen ofta har många tankar i huvudet samtidigt och har stora behov av fysisk aktivitet och stimulans (Socialstyrelsen, 2022).

2. Bakgrund

I detta avsnitt presenteras bakgrunden till studiens forskningsfråga utifrån studier som gjorts inom området.

2.1 Tidigare översikter om upplevelser av att diagnostiseras med ADHD

Ringer (2020) har undersökt barn och ungdomars erfarenheter av och förståelse för deras ADHD-diagnoser. Studien belyser ungdomarnas upplevelser från flera olika perspektiv. Exempelvis beskrivs upplevelser av kontrollförlust, svårigheter med diagnosen, känslor av att behöva anpassa sig till samhället och känslor av att inte passa in. Liknande resultat har Karteczka-Świątek m.fl. (2022) i deras studie där de undersökte det psykosociala livet hos ungdomar med ADHD. Författarna menar att ungdomar som diagnostiserats med ADHD i barndomen riskerar komplexa problem med svårigheter som kan medföra en negativ påverkan av deras psykosociala funktion. Det kan handla om svårigheter med att utföra dagliga uppgifter, interagera med samhället och med andra människor, samt att klara av olika sociala roller.

Karteczka-Świątek m.fl. (2022) lyfter även att försämrad psykosocial funktion har negativa konsekvenser för ungdomars utveckling inom flera områden, bland annat inom mental och fysisk hälsa, kognition och kroppsuppfattning. För att möjliggöra ett fortsatt arbete med att utveckla stödåtgärder för barn och unga med ADHD-diagnos menar Ringer (2020) att det är värdefullt att få förståelse och kunskap om barn och ungdomars egna erfarenheter av att diagnostiseras med ADHD.

Eccleston m.fl. (2019) delar Ringers (2020) åsikt om att det är väsentligt att ta del av ungdomars egna perspektiv kring sin ADHD-diagnos för att kunna erbjuda en fungerande psykisk hälsovård och understryker att stödet fyller en viktig funktion. Eccleston m.fl. (2019) såg både positiva och negativa sidor av ungdomarnas upplevelser av diagnosen. En del av ungdomarna beskrev hur diagnosen gjorde dem energiska, roliga och kreativa – delar de även upplevde som styrkor. Vidare i intervjuer lyfte ungdomarna själva betydelsen av att andra försöker förstå deras upplevelser och erfarenheter av diagnosen när det kommer till att diagnostiseras och behandlas. Hamed m.fl. (2015) beskriver hur diagnosen kan påverka ungdomar positivt, bland annat genom känslor av optimism och lättnad. Författarna belyste även konsekvenserna för barn som förblir odiagnostiserade. Obehandlad ADHD kan leda till negativa konsekvenser för bland annat familj/relationer, prestationer i skolan, missbruk, ekonomi, arbete och kriminalitet. (Eccleston

m.fl., 2010; Hamed m.fl., 2015; Ringer., 2020) menar att en viktig del i detta ämne är förståelsen för hur denna diagnos kan påverka barn och ungdomar känslomässigt och psykologiskt.

Karteczka-Świątek m.fl. (2022) anser att det finns relativt lite forskning om den psykosociala funktionen hos ungdomar med ADHD. De flesta artiklar kombinerar både barn och ungdomar i sin forskning, vilket gör att det saknas forskning som enskilt fokuserar på ungdomar. Hamed m.fl. (2015) menar att det finns brist på forskning om hur barn påverkas av att inte bli diagnostiserad med ADHD när behovet finns. Av de artiklar som Ringer (2020) och Eccleston m.fl. (2019) refererar till är de nyaste från år 2017, men de flesta artiklar är äldre än så. Denna studie har för avsikt att bidra med nyare forskning som möjligen kan ge ytterligare kunskap om ämnet.

2.2 Vikten av socialt stöd för ungdomar med ADHD

Beckman m.fl. (2016) undersökte hur barn och ungdomar med bland annat ADHD påverkas av sina diagnoser. I studien har forskarna tagit del av självrapporterad information om deltagarnas psykiska och fysiska hälsa, fysiska aktivitet, sociala relationer och skolförhållanden. Forskarna menar att ADHD är associerat med sämre fysisk aktivitet, högre grad av substansintag och sämre erfarenheter av skolan. Det finns även ett samband mellan ADHD och lägre socioekonomisk status, samt svagare sociala nätverk. (Beckman m.fl., 2016; Mastoras m.fl., 2018) menar att det finns ett behov av att stötta dessa barn utifrån ett helhetsperspektiv. Mastoras m.fl. (2018) menar att ett upplevt socialt stöd bland barn visar på ett positivt utfall, främst på barnets psykologiska funktion och självuppfattning. Forskarna poängterar att det är själva uppfattningen om stöd som är av relevans för utfallet. En stödjande insats kan vara olika former av känslomässigt stöd som omtanke och acceptans, men även stöd i form av råd eller information. Särskilt viktigt är stödet för barn som saknar det från föräldrar eller vänner. Beckman m.fl. (2016) lyfter vikten av kunskap om både risk och skydds-faktorer för barn och ungdomar under skoltiden. Denna kunskap är viktig för att utveckla verktyg som kan minska symtomen av NPF-diagnoser för barn och ungdomar, samt ha en stödjande funktion. Mastoras m.fl. (2018) studie visade på signifikanta positiva samband mellan ett socialt stöd och barnens självuppfattning, upplevda självvärde, självtillit, upplevd kompetens i skolan, samt social acceptans.

3. Teoretiska perspektiv

I detta avsnitt presenteras de teoretiska perspektiv som kommer att användas i studien för att analysera resultatet.

3.1 Stigma

Stigma som teoretiskt perspektiv kan användas för att åskådliggöra det utanförskap som individer och grupper i samhället kan uppleva genom att på något sätt avvika från normen. I denna studie kan stigma bidra till förståelsen av att diagnostiseras med ADHD då denna diagnos kan medföra svårigheter och symtom för individer som leder till att de uppfattas som avvikande. Begreppet stigma konstruerades av grekerna som använde termen för att uppmärksamma företeelser hos personer som på något sätt ansågs negativa för omgivningens status. Ofta märktes dessa personer med tecken som ristades eller brändes in i kroppen så det tydligt skulle framgå att personen i fråga var någon som borde undvikas av samhället. Under denna tid kunde det handla om förbrytare, slavar eller förrädare som ansågs behövas exkluderas från offentligheten (Goffman, 2020). I nutid berör det dock alla som på något sätt skiljer sig från normen, exempelvis personer med någon form av funktionsnedsättning (Heidegren & Wästfors, 2008). Begreppet stigma används än idag för att synliggöra stigmatiserade personers utanförskap i samhället. Vidare förklarar Goffman (2020) stigma likt ett fenomen som uppstår genom att en individ inte uppfyller omgivningens krav eller som på ett negativt sätt avviker från det ansedda normala. Han beskriver begreppet kortfattat som en ”avsaknad av socialt erkännande” (s.8.).

Goffman (2020) beskriver hur stigma uppstår mellan en egenskap och en stereotyp. Utifrån vår syn på en person och våra förväntningar på dennes egenskaper kommer vi också att omvärdera vår uppfattning av personen om vi uppmärksammar att den avviker från den förväntade stereotypa mallen. Detta behöver dock inte alltid betyda att egenskapen eller avvikelserna är i negativ bemärkelse. Detta förtydligas i ett exempel där personer med hög utbildning på en arbetsplats med nästan bara lågutbildade arbetskollegor, undviker att berätta om sin utbildning på högskola eller universitet då det kan framstå som ett misslyckande att personen inte har lyckats få ett arbete som motsvarar dennes utbildningsgrad. Vidare väljer Goffman (2020) att förklara stigma utifrån tre kategorier: *Kroppsliga missbildningar, fläckar på personens karaktär* samt *gruppstigma*. Av dessa tre kategorier kommer endast begreppet *fläckar på personens*

karaktär att beröras i denna studie – som kan kännetecknas av ohederlighet, viljesvaghet och omedgörlighet exempelvis. Hit kategoriseras ofta personer med missbruksproblematik, psykiskt sjuka och personer som avtjänat fängelsestraff för att nämna några. Ett ytterligare begrepp inom Stigma, benämner Goffman *Social identitet*. Detta beskrivs som något vi skapar i olika sociala miljöer, och kan förklaras som våra förväntningar eller krav på en individ. Dessa förväntningar eller krav är inget som vi innan har vetskap om, utan blottas först när individen visar beteenden som avviker normativt. Personen visar egenskaper som gör denne annorlunda i jämförelse med resten av gruppen och utgör då ett stigma.

3.1.1 Tillämpning av Stigma

Stigma kan som teoretisk utgångspunkt bidra med perspektiv för hur ungdomar med ADHD upplever sin diagnos. Begreppen *social identitet* och *fläckar på personens karaktär* kommer främst att användas för att tolka ungdomarnas upplevelser. Begreppen kan bidra i en analys av ADHD som en egenskap som ses som avvikande och hur det påverkar ungdomarnas bild av sig själva, samt hur de upplever att andra ser på dem.

3.2 Salutogenes

Salutogenes valdes även det som ett teoretiskt perspektiv för denna studie med syftet att bidra till en förståelse för hur skillnader i ungdomars liv och omgivning påverkar hur de upplever händelser i livet. Salutogenes kan förstås som ett perspektiv där begreppet hälsa är centralt. Antonovsky (2005) menar att vi alla befinner oss på en skala där vi kan positionera oss mellan två poler av hälsa och ohälsa. Olika händelser och tillstånd i livet kommer att påverka vår positionering och ha en inverkan på i vilken utsträckning vi upplever hälsa. Författaren menar att personer på olika sätt har förmåga att hantera olika livshändelser och utmaningar i livet och att detta kan förstås utifrån begreppen *KASAM* och *Generella motståndsresurser*.

KASAM är i Antonovskys salutogena perspektiv ett av de bärande begreppen. Begreppet omfattar tre beståndsdelar: *begriplighet*, *meningsfullhet* och *hanterbarhet*. Personer med hög känsla av dessa tre delkomponenter menar Antonovsky (2005) också har en stark KASAM. Av dessa tre begrepp kommer endast *begriplighet* och *hanterbarhet* att användas för att analysera resultatet i denna studie. *Begriplighet* syftar till hur någon upplever att omgivningen är sammanhängande eller strukturerad. En känsla av begriplighet bidrar till en förståelse för de

händelser som uppstår i livet, även de oförutsägbara. Antonovsky (2005) menar att om händelser av negativ karaktär inträffar kan de förstås som något hanterbart genom att betraktas som livserfarenheter eller utmaningar. Vidare menar författaren att hur en person tolkar livshändelser beror på hur stark KASAM personen har. Personer med svag KASAM riskerar att förklara svåra händelser i livet som något som skett på grund av orättvisa, otur eller utifrån synen på sig själva som olycksdrabbade.

Hanterbarhet förklaras utifrån hur en person upplevs som resursstark. När svåra händelser inträffar i livet – vilka resurser har då personen att tillgå? Resurserna omfattas av deras egna, men även resurser som andra i deras närhet förfogar över. Personens partner, vän, kollega, läkare eller gud - någon som befinner sig i personens närhet och som den förlitar sig på. Vidare förklarar Antonovsky (2005) hur en hög känsla av hanterbarhet kan hjälpa en person att komma på fötterna igen när negativa livshändelser inträffar, i stället för att se sig som ett offer för omständigheterna och förklara händelsen utifrån orättvisa.

Utöver KASAM, beskriver Antonovsky (2005) *Generella motståndsresurser* som ett centralt begrepp inom det salutogena perspektivet och menar att det påverkar utvecklingen av en stark KASAM. Generella motståndsresurser kan finnas inom individen, men även i familjen eller i samhället och omfattar självkänsla, sund livsstil, kulturell stabilitet, religion, pengar och socialt stöd för att nämna några (Eriksson, 2015). Resurserna kan bidra till förmågan att hantera stressorer i livet och vissa motståndsresurser är särskilt viktiga. En stark självkänsla, kontakt med sitt inre, meningsfull sysselsättning och relationer ses som de generella motståndsresurser som är mest betydelsefulla för möjligheten att utveckla en stark KASAM (Eriksson, 2015). Vidare påverkas förutsättningen till en starkare KASAM av antalet generella motståndsresurser en individ har tillgång till, samt dess styrka (Antonovsky, 2005).

3.2.1 Tillämpning av det salutogenes

I det salutogena perspektivet är skapandet och upprätthållandet av hälsa centralt. Från det salutogena perspektivet kan begreppet KASAM tillämpas i förståelsen av de erfarenheter som ungdomar har av att ha blivit diagnostiserade med ADHD. Begreppen begriplighet och hanterbarhet kan användas för att förklara hur diagnosen upplevs positiv eller negativ. Generella motståndsresurser bidrar till en stark KASAM och antalet generella motståndsresurser ökar

chanserna att hantera händelser i livet. Begreppet kan användas för att förklara skillnader i ungdomarnas upplevelser och bidra till förståelsen för skillnader i hanteringen av sin diagnos.

4. Metod

I detta avsnitt berörs litteraturstudiens forskningsdesign, sökstrategi, inklusion- och exklusionskriterier, urvalsprocess och utfall av artiklar, dataanalys, uppsatsens trovärdighet utifrån pålitlighet, trovärdighet och överförbarhet samt studiens forskningsetiska överväganden.

4.1 Forskningsdesign

Grant och Booth (2009) beskriver att syftet med en litteraturöversikt är att identifiera och analysera redan utgivet forskningsmaterial. En litteraturöversikt kan innehålla breda områden av olika ämnen och graden av fullständighet kan variera. I arbetet med en litteraturöversikt ingår en process av att söka artiklar som antingen inkluderas eller exkluderas – för att sedan analysera vilket värde som artikeln har för studien (Grant & Booth, 2009). Eftersom syftet till denna studie är att utgå ifrån redan befintlig forskning om det valda ämnet, ses en litteraturöversikt som en lämplig forskningsmetod. Hade det valda syftet varit att bidra med ny forskning om frågan hade ett möjligt alternativ varit att genomföra intervjuer med ungdomar om deras ADHD-diagnos. Detta alternativ hade dock inneburit etiska svårigheter, då informanterna både skulle ha varit omyndiga och ställas inför frågor som i hög grad kan beröra känsliga ämnen. Att använda litteraturstudie som forskningsmetod möjliggör även för att ta del av flera utsagor från ungdomar med ADHD-diagnos än vad som hade varit möjligt via intervjuer under denna begränsade tidsperiod.

Denna litteraturstudie utfördes som en C-uppsats med tidsmässig begränsning, vilket gör att studien inte uppfyller de krav som ställs på en systematisk litteraturstudie. Forsberg och Wengström (2016) menar att av exempelvis praktiska skäl är det inte alltid möjligt att inkludera all relevant forskning för studien även om det är önskvärt för studiens resultat. I denna studie limiterades antal databaser till två, för att möjliggöra studien tidsmässigt. Grant och Booth (2009) menar att det finns ett antal nackdelar med litteraturöversikt som metod. En nackdel är att det finns en viss risk för snedvridning av data, eftersom författaren kan välja att utelämna delar som kan vara betydande. En annan negativ aspekt är att författaren till litteraturöversikten inte heller har möjlighet att ifrågasätta validiteten i litteraturen. Till sist beskriver Grant och Booth (2009) att en negativ aspekt med litteraturstudier är risken att författaren endast väljer

litteratur som stödjer den hypotes som ligger till grund för litteraturstudien, vilket kan resultera i en avsaknad av flera perspektiv i studiens resultat. En fördel med metoden är att författaren genom en sammanställning av redan befintlig forskning kan ge en bild av vilka forskningsfrågor som redan besvarats, samt identifiera eventuella kunskapsluckor inom forskningsområden (Grant & Booth, 2009).

4.2 Sökstrategi

Inför litteratursökningen arbetades en söksträng fram för att ge så relevanta artiklar som möjligt för studiens syfte. Ett sätt att specificera sin söksträng är att använda metoden PEO, som står för *Population*, *Exposure* och *Outcome* (Forsberg & Wengström, 2016). Denna modell är användbar för att utifrån det valda syftet arbeta fram en sökstrategi som bidrar till att hitta användbara artiklar via litteratursökningsprocessen i valda databaser (Forsberg & Wengström, 2016). I litteratursökningen till denna studie användes PEO på följande sätt:

Population – Ungdomar mellan 11 och 21 år

Exposure – ADHD-diagnos

Outcome – Upplevelser (*med upplevelser menas erfarenheter, känslor, tankar*)

Scopus valdes som den ena databasen till litteratursökningarna till denna studie, då den innehåller artiklar från flera vetenskapliga områden med bred ämnestäckning. Psychinfo valdes också som databas då den innehåller artiklar med fokus på området psykologi och andra angränsande områden. Vid de första sökningarna var syftet att endast inkludera artiklar med forskning gjord inom Skandinavien, men med ett lågt antal träffar på både Scopus och Psychinfo ändrades söksträngen och populationen utökades så även internationella artiklar inkluderades. Att utöka sin söksträng kan vara nödvändigt om sökträffarna blir för få (Folkhälsomyndigheten, 2017). Vid den första sökningen användes Psychinfos databas för att hitta passande synonymer till orden i PEO-frågan – ungdomar, ADHD och upplevelser. Under sökningen i Psychinfo föreslogs automatiskt synonymer till de ord som skrevs in och på detta sätt arbetades en söksträng fram som även användes i Scopus. Söksträngen utformades genom att använda sökorden i olika kombinationer med så kallade *boolska operatörer*, som Forsberg och Wengström (2016) beskriver som tilläggsord som används för att begränsa eller utöka ett

sökresultat. De booleska operatorer som användes i föreliggande sökning var ”AND” och ”OR”. Vidare förklarar Forsberg och Wengström (2016) begreppet *trunkering* som ett sätt att täcka in ett ord i flera böjelser i sin söksträng. Detta gjordes genom att en asterisk sattes i slutet av flertal ord. Det resulterade i följande användning av sökord.

ADHD OR *attention deficit hyperactivity disorder* AND
*adolescent** OR *teenager** OR *young adult** OR *teen** OR *youth** AND
*experience** OR *perspective** OR *view** OR *perception** OR *attitude** OR *feeling**

Träffarna blev totalt 389, med 145 träffar i Scopus respektive 244 i Psycinfo efter att valda filter applicerats för respektive databas. (Se tabell 1.)

4.3 Inklusions- och exklusionskriterier

Innan studiens litteratursökning gjordes hade ett antal inklusions- och exklusionskriterier utformats. Samtliga inkluderade artiklar behövde vara peer-review granskade som en garant för att artiklarna är kvalitetsgranskade. Vidare inkluderades endast artiklar som var skrivna på engelska. Därutöver inkluderades artiklar som publicerades mellan åren 2014–2024, för att ta del av aktuell forskning inom området. Artiklar utan open access exkluderades. Slutligen visade sig definitionen av ungdom utifrån ålder variera mycket studier emellan och för att inte tvingas utesluta allt för många artiklar valdes en relativt bred ålderskategori och inkluderade därav artiklar med studier gjorda på ungdomar mellan 11–21 år. Litteratursökningarna inkluderade både kvalitativa och kvantitativa studier men inga kvantitativa studier uppfyllde inklusions- och exklusionskriterierna vilket resulterade i att denna litteraturstudie endast omfattar kvalitativa studier. Kvalitativa studier kan dock ses som lämpliga i en forskningsfråga som avser att undersöka individers subjektiva upplevelser (Forsberg & Wengström, 2016).

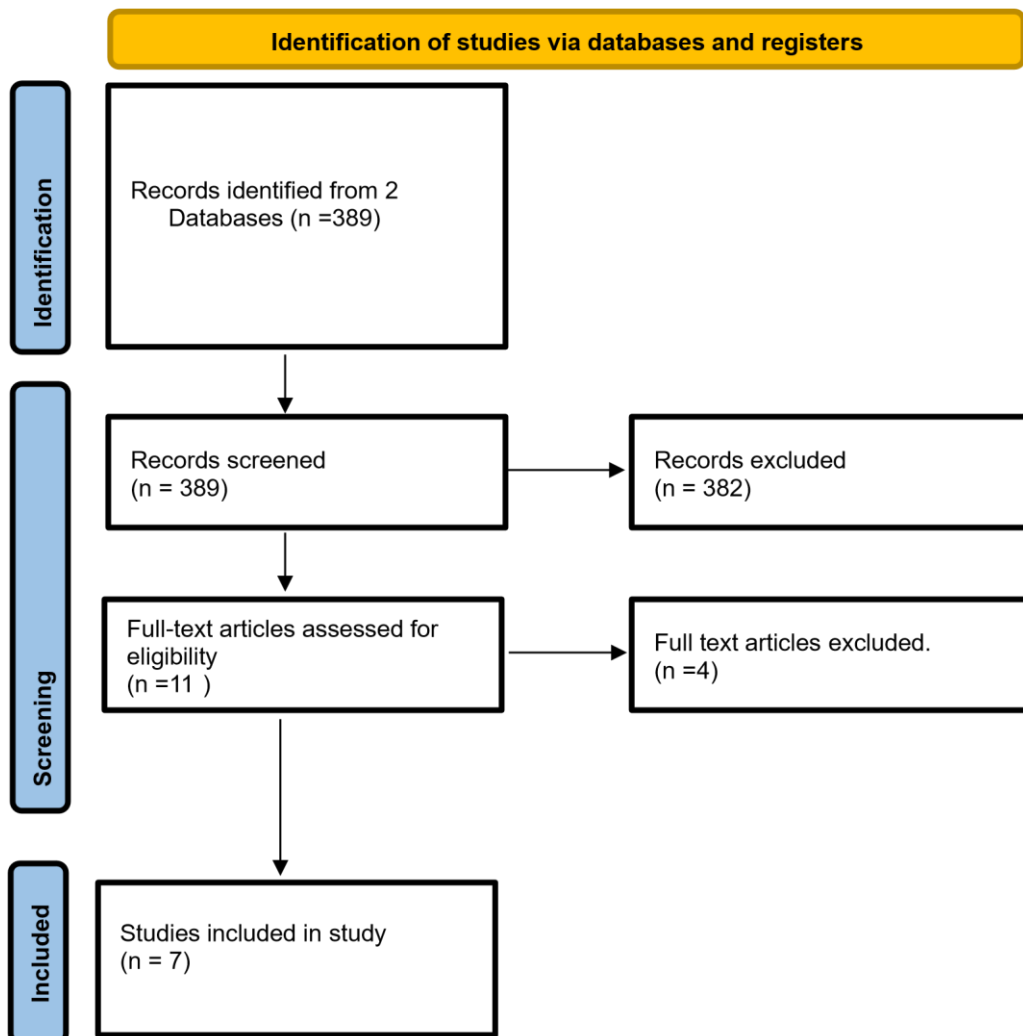
4.4 Urvalsprocess och utfall av möjliga artiklar

Utifrån totalt 389 träffar lästes samtliga artiklars rubriker och ett stort antal artiklar exkluderades då det tydligt framgick att de berörde områden som inte är av relevans för denna studie. Därefter lästes 17 abstrakt i artiklar som utifrån sin rubrik verkade relevanta för studien. I flera av dessa artiklar var det även nödvändigt att läsa metoden för att kontrollera vilken åldersgrupp informanterna i studien tillhörde. Detta steg ledde till exkludering av 6 artiklar då det i

abstrakten framgick att studiernas syfte inte var relevant för denna studie. Det återstod nu 11 artiklar som lästes i sin helhet, varav 4 exkluderades (se tabell 3). Ett vanligt skäl till exkludering av artiklar var att forskningen i artiklarna var gjord på en annan ålderskategori än den valda för denna studie. I några av artiklarna var dock åldern specifikt dokumenterad vid varje citat i studien. Detta möjliggjorde användningen av dessa artiklar då utsagor från informanter i rätt ålderskategori kan inkluderas och övriga exkluderas. Totalt återstod 7 artiklar som uppfyllde inkluderingskriterierna. Studierna i artiklarna är utförda i Sverige, Danmark, England, Canada och Japan. Sammanlagt gjordes intervjuer på 115 pojkar respektive 75 flickor. Artiklarnas vetenskapliga kvalitet har inte bedömts. För att göra en korrekt bedömning utifrån *MMAT* – (*Mixed method Appraisal tool*) menar Hong m.fl. (2018) att minst två personer bör ingå i bedömningsprocessen. Eftersom denna studie endast har en författare, utfördes inte någon kvalitetsbedömning.

Figur.1

PRISMA flow chart 2020 – förenklad version som visar exkluderingsförloppet av artiklar.

4.5 Dataanalys

Den analysmetod som använts i denna litteraturstudie är en tematisk analys. Braun och Clarke (2006) beskriver hur forskare med hjälp av den tematiska analysen kan beskriva data på ett detaljrikt sätt. Detta sker genom att identifiera mönster eller teman i data, som sedan analyseras. Analysen utförs stegvis och det första steget är att författaren noggrant läser det valda datamaterialet för att kunna identifiera koder och mönster (Braun & Clarke, 2006). I denna studie lästes artiklarna flertal gånger och återkommande ord markerades. I nästa steg skapas teman där de koder och mönster som identifierats ska sorteras in. Teman skapas utifrån vilka koder och mönster som återfinns i datamaterialet och som kan bidra till att besvara frågeställningarna för studien. Braun och Clarke (2006) beskriver detta arbete som en process där vissa koder formas till teman eller subteman och andra koder kan komma att uteslutas från analysen om de inte bidrar till att besvara studiens frågeställningar. Slutligen bör forskaren granska sina teman och koder för att bekräfta att arbetet är korrekt utfört. I detta steg kontrolleras att temats rubrik överensstämmer med innehållet och att det har relevans för studiens frågeställningar. I denna studie skapades flera teman där koder med liknande innebörd samlades under samma tema. Dessa teman omarbetades flertal gånger för att slutligen omfatta tre i antalet. Innehållet granskades för varje tema samt omplacerades eller uteslöts för att innehållet skulle stämma överens med rubriken, samt för att utesluta data som inte besvarade studien syfte eller frågeställningar. De teman som slutligen skapades var *En känsla av samhörighet*, *Synen på ADHD* och *Betydelsen av stöd och förståelse från omgivningen*.

4.6 Uppsatsens tillförlitlighet

4.6.1 Trovärdighet

Bryman (2018) menar att för att skapa trovärdiga resultat för sin studie är en central del att kunna redovisa för att sin forskning har utförts på ett korrekt sätt med hänsyn de regler som finns. I denna litteraturstudie följdes Vetenskapsrådets (2017) åtta regler för forskningsetiska överväganden som bidrar till en ökad trovärdighet. Denna litteraturstudie innehåller även utförliga beskrivningar för tillvägagångssätt, litteratursökningsprocess och inkluderingskriterier som stärker trovärdigheten genom att visa att det som undersöktes stämmer överens med vad som från början var ämnat att undersökas.

4.6.2 Pålitlighet

Pålitlighet är ett begrepp som motsvarar reliabiliteten inom kvantitativ forskning och som Bryman (2018) menar bedöms i en studie genom att kritiskt granska utförandet av studien och trovärdigheten i de teoretiska slutsatser som gjorts. Detta ställer krav på att forskaren har transparens i sin arbetsprocess. Vidare kan studien granskas av andra för att bedöma graden av pålitlighet. Granskare kan vara exempelvis kollegor som läser igenom arbetet och bedömer kvaliteten i studien. I denna litteraturstudie har pålitligheten stärkts genom att handledare och studenter i samma seminariegrupp tagit del av studien under arbetets gång och bidragit med sina synpunkter.

4.6.3 Överförbarhet

Överförbarhet är ett begrepp som motsvarar generaliserbarhet inom kvantitativ forskning och beskriver i vilken utsträckning forskningsresultaten kan överföras till en större grupp eller en annan miljö (Bryman, 2018). Kvalitativ forskning genomförs ofta på små grupper av individer eller på individer från ett specifikt fält, vilket minskar möjligheter för överförbarhet (Bryman, 2018). Folkhälsomyndigheten (2017) menar att inom kvalitativ forskning strävar inte forskare efter att generalisera resultaten på liknande sätt som inom kvantitativ forskning och att uttalanden om studiens eventuella generaliserbarhet bör göras med varsamhet. Folkhälsomyndigheten (2017) beskriver vidare att inom kvalitativ forskning kan graden av generaliserbarhet bedömas utifrån i vilken mån resultaten bidrar till ett bredare synsätt, eller ytterligare förståelse för frågan som studeras, något som denna litteraturstudie har för avsikt att bidra med.

4.7 Forskningsetiska överväganden

Inom forskning tillämpas Vetenskapsrådets (2017) fyra allmänna krav på etiska överväganden - informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Då dessa krav ger anvisningar om hur etiska överväganden ska användas gentemot forskningsdeltagare, kan de vara otillämpbara i en litteraturstudie där inga empiriska data samlas in. Forskningsetiska överväganden för denna studie utgår i från Vetenskapsrådets (2017) åtta regler. Reglerna syftar till att forskningen ska utföras sanningsenligt och att studiens delar ska redovisas. Författaren ska även vara transparent gällande eventuella kommersiella intressen och andra bindningar och får inte stjälas från andra. Dessa regler kommer att tillämpas genom ett transparent arbetssätt och en grundlig dokumentation av genomförandet av studien samt studiens resultat. Inga

kommersiella intressen eller andra kopplingar har funnits under arbetets gång. Referenser kommer att användas på ett korrekt sätt för alla använda källor i studien i syfte att utesluta plagiat. Vidare lyfter Vetenskapsrådet (2017) kraven på god ordning i forskningen gällande dokumentation och arkivering samt att forskningen bedrivs utan att människor, djur eller miljö kommer till skada. Eftersom denna studie är en litteraturstudie skapas ingen ny insamling av data som kan påverka omgivningen. Slutligen ska forskaren vara rättvis i sin bedömning av andras forskning, något som beaktas genom att redovisa tidigare forskning utifrån objektivitet och tydlighet gällande egna tolkningar av forskningen.

Forsberg och Wengström (2016) menar att inom litteraturstudier är det centralt att välja studier som är etiskt granskade och godkända av en etisk kommitté, något som samtliga studier i detta arbete är. Vidare menar Forsberg och Wengström (2016) att både de resultat som stödjer och motsätter sig studiens hypotes bör redovisas då det ej är etiskt försvarbart att endast redogöra för de studier där resultatet stödjer forskarens ståndpunkt. Detta undviks inom föreliggande studie dels genom en objektiv inställning till ämnet, dels genom att studien bygger på frågeställningar med fokus på både positiva respektive negativa aspekter av ämnet.

5. Resultat & Analys

I detta avsnitt presenteras studiens resultat och analyseras mot studiens teoretiska perspektiv. Resultaten har tematiserats till tre huvudteman som syftar till att besvara studiens frågeställningar: En känsla av samhörighet, Synen på ADHD samt Betydelsen av stöd och förståelse från omgivningen. Samtliga teman bidrar till att besvara båda frågeställningar.

5.1 En känsla av samhörighet

Ett centralt ämne som återfinns i samtliga artiklar för denna litteraturstudie är ungdomarnas behov av att passa in, och deras ovilja att betraktas som avvikande eller ”onormala”. I detta tema exemplifieras ungdomars skilda upplevelser av att diagnostiseras med ADHD utifrån deras upplevelser av tillhörighet.

5.1.1 Att tillhöra

Upplevelsen av att diagnostiseras med ADHD skiljer sig i flera avseenden individer emellan. En del ungdomar menade att bli diagnostiserad med ADHD inte lett till någon större påverkan av deras liv och att de inte heller tänkte särskilt mycket på sin diagnos (Carach m.fl., 2014; Ringer, 2019). Andra ungdomar såg diagnosen ADHD som något ”normalt” (Carach m.fl., 2014). Dessa uppfattningar skiljer sig från de i Jones och Hesse (2018) studie där ett centralt tema i intervjuerna var ungdomarnas känslor av normalitet i förhållande till sig själv och andra. Flera av ungdomarna uttryckte känslor av att inte känna sig ”normala” både före och efter deras diagnostisering. Som exempel beskrev flera ungdomar i studien att de saknade kunskaper i sociala sammanhang och hur de i olika situationer upplevde att de inte passade in. I vissa fall kunde känslorna av att vara annorlunda ges en förklaring genom att bli diagnostiserad med ADHD, då det för en del blev ett svar på varför dom upplevt sig själva som avvikande. Vidare menar författarna att diagnosen kan ha påverkat deras självidentitet och egenvärde positivt då de bidrog till en ökad självförståelse. Ringer (2019) menar att ungdomarnas självförståelse även kan bidra till att upplevelserna av diagnostiseringen blir mer begriplig. Att bli diagnostiserad med ADHD kan alltså bidra till en ökad självförståelse och vice versa, en aspekt som kan tolkas som positiv för ungdomarna. En ytterligare positiv upplevelse av diagnostiseringen synliggörs i Titheradge m.fl. (2022) studie där diagnostiseringen möjliggjorde för medicinering av symtom. Ungdomarna i studien beskriver hur medicinen öppnade upp nya möjligheter för en ”normalitet”, något som de också eftersträvade. En del ungdomar menade att medicineringen för diagnosen bidrog till en ökad känsla av att passa in. Liknande uppfattningar hade

informerarna i Carach m.fl. (2014) studie som uttryckte hur medicinen ”*makes me feel lika a normal student*” (s. 8.).

5.1.2 Att avvika

Känslan av att vara annorlunda bland sina vänner eller klasskamrater är något som ett flertal ungdomar uttrycker sig ha upplevt (Hanai m.fl., 2021; Jones & Hesse, 2018; Ringer, 2019; Russel m.fl., 2023; Titheradge m.fl., 2022; Öster m.fl., 2018). Ungdomar i Jones och Hesse (2018) studie beskrev diagnostiseringen av ADHD som en negativ händelse som medförde en känsla av att vara annorlunda eller ”onormal”. En ungdom berättar att hennes uppfattning av en person med ADHD var någon som betedde sig annorlunda och konstigt. Denna uppfattning av en person med ADHD medförde att hon själv ville dölja sin diagnos av rädsla för att omgivningen skulle betrakta henne utifrån hennes egen bild av hur en person med ADHD uppträder. Jones och Hesse (2018) menar att det är beteendena som en person med ADHD uppvisar som kan uppfattas som avvikande, snarare än den diagnostiska etiketten. Det visar sig dock i studien att ungdomar upplever att själva diagnosen har en stämplande funktion och att det i vissa fall hindrar dem från att berätta för sina vänner om den.

Som tidigare nämnt visade sig medicinering ha en positiv inverkan för känslan av normalitet bland vissa ungdomar (Titheradge, 2022). För andra ungdomar i studien hade den motsatt effekt då de kände sig mer annorlunda efter att ha tagit sin medicin. De ungdomarna upplevde att medicinen påverkade deras personlighet och gav upphov till känslor av oigenkännlighet. För vissa blev själva momentet att ta medicinen en ständig påminnelse om att de skiljer sig från sina klasskamrater, och i vissa fall ledde detta till en önskan om att sluta med medicinen.

Erfarenheter av att vara olik andra återfinns i fler studier (Ringer, 2019; Russel m.fl., 2023). Ungdomar i dessa studier beskriver hur de ofta uppfattas som annorlunda i skolmiljön, där lärare saknar förståelse för ungdomarnas situation och jämför skolresultat med elever utan svårigheter. Lärares oförståelse för de skilda begränsningar och möjligheter elever emellan kan synliggöras genom ett citat från en av ungdomarna; *“The teachers were saying I wasn't concentrating and that kind of thing”* (Russel m.fl., 2023, s. 946.)

5.1.3 Analys

Goffman (2020) beskriver stigma likt ett fenomen som uppstår när en person avviker från det ”normala” på ett negativt sätt och något som uppstår mellan en egenskap och en stereotyp. Ett

sätt att se på ungdomarnas negativa upplevelser av diagnostiseringen är utifrån begreppet stigma. En ungdom berättade om hennes önskan att dölja sin diagnos för att inte uppfattas som annorlunda och konstig. En möjlig tolkning av detta är att personen strävar efter att inte uppfattas som avvikande och därmed undviker att stigmatiseras. Genom att undanhålla diagnosen för andra minimeras riskerna för stigmatisering. Liknande situation uppstår för de ungdomar som övervägde att sluta medicinera då momentet när medicinen skulle tas gav dem en känsla av att vara annorlunda. Att avstå från medicinen i detta fall skulle kunna tolkas som deras sätt att utesluta ett avvikande beteende för att minska riskerna för att stigmatiseras av omgivningen.

Det är tänkbart att ungdomarna upplevde att diagnosen i vissa fall bidrog till en känsla av normalitet och ökad tillhörighet. Detta kan förstås genom Goffmans (2020) begrepp *social identitet* där en person som avviker normativt stigmatiseras. Rädslan för att avvika och stigmatiseras i detta fall gör att diagnostiseringen uppfattas som positiv då den bidrar till att ungdomarna upplever en tillhörighet till andra och inte uppfattar sig själva som ”onormala”.

En möjlig tolkning till ungdomarnas positiva inställning till sin diagnostisering kan göras utifrån begreppet *begriplighet* som är en delkomponent i KASAM. Antonovsky (2005) menar att en hög känsla av begriplighet bidrar till att händelser i livet upplevs som hanterbara, samt ger en förståelse för händelser som inträffar. Ett sätt att se på ungdomarnas positiva inställning till diagnosen kan vara att de upplever att den ger dem en förklaring till varför de känt sig annorlunda. Vidare kan omvärlden tänkas upplevas hanterbar genom att ungdomarna blir införstådda med sina egna begränsningar.

Goffman (2020) beskriver begreppet ”Fläckar på personens karaktär” som en del av Stigma och något som kännetecknas av personer med viljesvaghet och omedgörlighet bland annat. Lärarens kommentar från Russel m.fl. (2023) citat kan tolkas som en oförståelse för de svårigheter som ADHD kan medföra. En rimlig tolkning är att ungdomen från samma citat hade koncentrationssvårigheter - ett av de symtom som är vanliga för diagnosen. Det är tänkbart att läraren uppfattade ungdomens koncentrationssvårigheter som viljesvaghet eller omedgörlighet eftersom citatet syftade på att ungdomen valde att inte koncentrera sig. Detta exempel belyser en av de stigmatiserande situationerna som personer med ADHD kan uppleva, och kan tänkas

påverka upplevelsen av en diagnostisering som negativt då de trots fastställd diagnos inte blir uppmärksammade och stöttade i de svårigheter den medför.

5.2 Synen på ADHD

Ungdomars upplevelser av att diagnostiseras med ADHD påverkas av deras egna, samt andras syn på diagnosen. Synen på ADHD påverkas i sin tur av vilken kunskap som finns om diagnosen, samt graden av acceptans för den. Dessa aspekter behandlas i följande avsnitt.

5.2.1 Kunskap om ADHD

Jones och Hesse (2018) menar att en ADHD-diagnos ska ses som ett verktyg för individer, familjer och terapeuter för att öka den allmänna kunskapen om diagnosen, men även de symtom som ofta medföljer. Författarna menar att bilden av ADHD ibland är förknippad med "ett bångstyrt barn" och bidrar till att ungdomar som får diagnosen inte kan identifiera sig med denna stereotypa bild. I dessa fall kan en diagnos komma som en chock. Genom kunskap och information till ungdomarna om de symtom som diagnosen kan medföra, blir diagnosen mer relaterbar då symtomen ofta överensstämmer med vad de redan upplever. För ungdomar som känner igen sig i diagnosen kan den i högre grad upplevas positiv.

Jones och Hesse (2018) menar att kunskap om diagnosen är centralt för en fungerande behandling. Kunskap i kombination med information om individens livssituation gör behandlingen mest effektiv. I flertal studier tyder dock resultaten på brister i kunskapen om ADHD. Ringer (2019) uppmärksammade i sin studie hur ungdomar tenderar att informera andra om diagnosen för att undvika att bli kritiserad och känna skam. Detta tyder på att ungdomarna upplever att omgivningen saknar kunskap om diagnosen. Ett annat exempel på kunskapsbrist om ADHD åskådliggörs i Titheradge m.fl. (2022) studie. Där berättar en ungdom hur vårdpersonal informerat honom om att ADHD är en barnsjukdom som kommer att växa bort med tiden. *"It will go away when you're about 17 or 18 and you'll be a normal person"* (Titheradge m.fl., 2022, s. 729).

5.2.2 Acceptans av diagnosen

Huruvida ungdomarna upplevde sin diagnos som positivt eller negativt verkar till viss del påverkas av graden av acceptans för sin diagnos. Öster m.fl. (2018) menar att acceptans är en viktig del i arbetet med att förbättra dessa ungdomars välmående. En ökad acceptans för sin

diagnos uppnås bland annat genom att öva på att acceptera sin problematik och inte skuldbelägga sig själv för sina svårigheter. Vidare verkar graden av acceptans påverkas av flera faktorer. I Jones och Hesse (2018) studie uttrycker ungdomar deras rädsla för att betraktas annorlunda som ett hinder för att acceptera sin diagnos. En person berättade hur hon aktivt avstod att ta del av information om diagnosen och i stället ignorerade den i den mån det var möjligt. En del i Carach m.fl. (2014) studie såg på sin diagnos som ett tillstånd i behov av behandling och några såg ADHD som en psykisk sjukdom. De upplevde att diagnosen var något som drabbade dem, vissa med otur som förklaringsgrund.

Det fanns även ungdomar i Carach m.fl. (2014) studie som visade en omedelbar acceptans för sin ADHD-diagnos och beskrev hur den bidrog till deras egen förståelse för vem de är. Denna nya insikt kan tolkas som en positiv upplevelse av att diagnostiseras med ADHD. Ungdomar kunde även se symtom kopplade till diagnosen som en viktig del av deras identitet och personlighet (Carach m.fl., 2014; Jones & Hesse., 2018). I vissa fall välkomnades diagnosen som en förklaring på deras svårigheter och olikheter med andra i sin omgivning (Jones & Hesse, 2018). Att bli diagnostiserad uppfattades som positivt och hade en god inverkan på deras självkänsla och deras upplevda brister. Vidare menar författarna att ungdomarnas individuella resurser påverkar deras syn på diagnosen.

5.2.3 Analys

Citatet från Titheradge m.fl. (2022) studie tyder på en kunskapsbrist bland professionella men citatet illustrerar även professionellas syn på hur diagnosen gör individen ”onormal”. I detta fall kan diagnosen ses som en avvikande egenskap som gör ungdomen annorlunda i jämförelse med andra och utgör därmed ett stigma. Ett annat sätt att tolka citatet är att när den professionella menar att diagnosen ”försvinner” kommer ungdomen att bli ”normal” igen och därmed tillhöra normen, vilket i detta fall är de som lever odiagnostiserade. Att bli bemött på detta sätt kan tänkas bidra till en negativ upplevelse av att diagnostiseras med ADHD, då det leder till känslor av att avvika för ungdomen (Goffman, 2020). Slutligen är det tänkbart att ökad kunskap om ADHD bland både professionella och övriga i omgivningen kan bidra till att minska stigmatiseringen av diagnosen.

En låg grad av acceptans för diagnosen ADHD tyder på negativa upplevelser av att diagnostiseras med den. Ungdomarnas uppfattning av att diagnosen var något som drabbade dem kan tolkas genom begreppet *Hanterbarhet*. Antonovsky (2005) menar att en hög känsla av hanterbarhet kan påverka huruvida en individ har förmågan att hantera livshändelser som upplevs negativa. Vidare kan en låg känsla av hanterbarhet leda till att individen förklarar händelser utifrån exempelvis orättvisa eller otur. I detta fall kan ungdomarnas yttranden om diagnosen tolkas som att de har en låg grad av hanterbarhet och på grund av det förklarar diagnosen som något som drabbade dem, kanske med otur eller orättvisa som förklaring.

En del ungdomar såg sin diagnostisering som positiv för deras självinsikt, och visade på en hög grad av acceptans för sin diagnos. Jones och Hesse (2018) menar att ungdomarnas individuella resurser påverkade deras syn på sin diagnos. Antonovsky (2005) beskriver *Generella motståndsresurser* som något som bidrar till att hantera stressorer i livet och något som påverkar individers känsla av KASAM. I detta fall kan diagnosens positiva betydelse tolkas utifrån att individen har en stark självkänsla som motståndsresurs, vilket bidrar till en acceptans av diagnosen snarare än en negativ upplevelse. Antalet generella motståndsresurser, eller styrkan av dem bidrar även till en stark KASAM. En stark KASAM påverkar i sin tur en individs inställning på ett positivt sätt, när olika livshändelser inträffar. En annan möjlig tolkning är att dessa ungdomar har flera starka generella motståndsresurser utöver en stark självkänsla som bidrar till en stark KASAM.

5.3 Betydelsen av stöd och förståelse från omgivningen

Det sista temat i denna studie kommer att behandla aspekten av hur stöd och förståelse från omgivningen påverkar ungdomars upplevelser av att diagnostiseras med ADHD. Resultatet visar att både föräldrarna och den övriga omgivningen verkar ha en betydande roll för ungdomarna och deras känslor kring diagnosen.

5.3.1 Föräldrarnas roll

Det framgår hur ungdomar tar hjälp av sina föräldrar, syskon och lärare för att lära sig hantera stressorer i livet (Öster m.fl., 2018). Föräldrarna visar sig spela en betydande roll i ungdomarnas liv gällande de stöd kring diagnosen som de ofta är i behov av. Föräldrarna kan ge stöd som bidrar till en fungerande vardag för ungdomar med ADHD och fyller därmed en viktig funktion

(Öster m.fl., 2018; Hanai m.fl., 2021; Titheradge m.fl., 2022; Jones & Hesse, 2018). Hanai m.fl. (2021) synliggör exempel på hur föräldrars stöd i form av uppmuntran har en positiv inverkan på ungdomen. Brister i föräldrastödet tenderar att ha motsatt effekt. Titheradge m.fl. (2022) belyser risker med ett uteblivet föräldrastöd och hur det kan påverka behandlingen för symtom av ADHD. Studien visar att ungdomar tenderar att sluta medicinera om de inte får stöd av föräldrar att påminna dem om att ta medicinen, stötta ekonomiskt till läkemedel eller hjälpa/komma ihåg att ordna recept för läkemedel. Mer stöd verkar ges av föräldrar med större förståelse för diagnosen ADHD och dess eventuella svårigheter. Hanai m.fl. (2021) uppmärksammade att många föräldrar är införstådda om den hyperaktivitet som ADHD kan medföra, men saknar förståelse för de instabila känslorna som kan uppstå. Det visade sig att många ungdomar inte uttryckte sina känslor för andra, kanske för att de aktivt väljer att inte dela med sig om dem. Till skillnad mot Hanai m.fl. (2021) studie menar ungdomar i Jones & Hesse (2018) studie att deras fastställda ADHD-diagnos möjliggjorde för dem att öppna upp. Ungdomarna kände att de kunde dela med sig till vänner och släktingar om sina svårigheter och erfarenheter. Detta kan tolkas som en positiv upplevelse av att diagnostiseras med ADHD, då diagnosen fungerade som en dörröppnare för omgivningen till deras känsloliv.

5.3.2 Stöd från den övriga omgivningen

En positiv upplevelse med att bli diagnostiserad med ADHD var hur det bidrog till att omgivningen fick en ökad förståelse för individernas svårigheter (Russel m.fl., 2023; Jones & Hesse, 2018). En del ungdomar önskade att de diagnostiserats tidigare, då de upplevde att det hade kunnat minska antal konflikter som uppstått på grund av bristande förståelse för de svårigheter de haft. De beskrev hur många konflikter uppstod av att de begränsningar som de upplevde inte var synliga för omgivningen innan deras fastställda diagnos. (Jones & Hesse, 2018). Författarna menar att en omgivning som inte visar förståelse leder till att ungdomar upplever sig ansvariga för sina tillkortakommanden, trots att det egentligen är symtom av deras diagnos. Vidare beskriver ungdomar i Hanai m.fl. (2022) studie hur de upplever ångest, rädsla för interaktion, samt misstro till samhället då förståelsen från omgivningen uteblir. Behovet av stöd för ungdomar med ADHD-diagnos är något som tidigare uppmärksammats (Mastoras m.fl. 2018). Ungdomen är en utvecklingsperiod då känslomässigt stöd är särskilt viktig (Hanai m.fl., 2021; Russel m.fl., 2023). Stöd från omgivningen är centralt både innan och efter diagnostisering och bör individanpassas för bästa utfall (Russel m.fl., 2023). Författarna ser även ett behov av stödformer som riktar sig till alla familjemedlemmar och inte bara den individ

som blivit diagnostiserad. Carach m.fl. (2014) ser fördelar med att involvera ungdomarna själva i planeringen av sitt stöd kring diagnosen då detta skapar en känsla av delaktighet. De bästa förutsättningarna ges om även föräldrarna kan delta i planeringen. Som förslag på stödåtgärder föreslår Öster m.fl. (2018) ett program för ungdomar med ADHD som inriktar sig på coaching, förebyggande strategier, stresshantering, samt acceptans för diagnosen. Slutligen belyser Russel m.fl. (2023) de negativa följderna som riskerar att uppstå av ett uteblivet stöd. Utan stöd och uppmuntran från vuxna i omgivningen skapas frustration för barn och ungdomar med ADHD. Ungdomar i studien beskriver hur en brist av stöd från skolpersonal upplevdes negativt och att medicineringen för sin diagnos var det som möjliggjorde för dem att klara av deras vardag.

5.3.3 Analys

Vikten av föräldrars stöd kring en ADHD diagnos kan belysas med begreppet *hanterbarhet* som Antonovsky (2005) förklarar som en persons tillgångar till resurser för att hantera olika händelser i livet. I detta fall kan resurserna ses som de i omgivningen som ungdomen tar hjälp av för att hantera stress, eller andra känslor som kan uppstå i samband med att diagnostiseras med ADHD. En person som har stöttande och förstående föräldrar att tillgå kan tänkas ha en högre grad av hanterbarhet i sitt liv och med det även högre upplevd KASAM. Med tanke på tidigare kapitel ”*En känsla av samhörighet*” där ungdomars känsla av att vara olik andra ungdomar redovisats, kan de vuxnas roll tänkas spela särskilt stor roll. Ett uteblivet stöd däremot, kan tänkas påverka ungdomarna negativt och bidra till att även diagnostiseringen upplevs negativ. Det som skiljer ungdomar emellan är vilket stöd de har att tillgå. Även här kan tolkningar göras utifrån begreppet *hanterbarhet* som belyser hur resursstark en person upplevs och vilka resurser den har att tillgå (Antonovsky, 2005). Resurserna i detta fall kan tolkas som skolpersonal eller andra professionella som arbetar med stödfunktioner. När dessa personer uteblir från ungdomens liv beskrev författarna hur en frustration skapas hos dem. En tolkning är att dessa ungdomar får en svagare känsla av hanterbarhet, då resurserna inte finns att tillgå.

En annan möjlig tolkning är att se tillgången till personer i sin omgivning som *generella motståndsresurser* som Antonovsky (2005) menar kan vara i form av familj, eller resurser i samhället. Ju fler och ju starkare motståndsresurser som finns etablerad hos en person desto bättre förmåga har den att hantera stressorer i livet. Några beskrev hur diagnostiseringen ledde till att de kunde öppna upp för släktingar och vänner om sina känslor. En möjlig tolkning är att

detta ledde till en förbättrad relation mellan ungdomarna och sina anhöriga. Starka relationer till nära i omgivningen kan även ses som generella motståndsresurser, något som diagnostiseringen i detta fall kunde tänkas bidra till. I Russel m.fl. (2023) studie uteblev en motståndsresurs i form av stödet av läraren, och medicinen kompenserade för den uteblivna resursen.

6. Diskussion

I detta kapitel diskuteras studiens resultat samt jämförelse med tidigare forskning. Därefter följer metoddiskussion, teoridiskussion samt förslag till framtida forskning.

6.1 Resultatsammanfattning

Syftet med denna litteraturstudie var att undersöka ungdomars erfarenheter av att diagnostiseras med ADHD vilket visade sig vara en komplex fråga utifrån flera aspekter med många olika svar. Varje upplevelse av att diagnostiseras medföljde individuella omständigheter och erfarenheter vilket gör studiens resultat varierande. Syftet besvarades genom att undersöka både positiva och negativa aspekter av diagnostiseringen, samt undersöka vilka faktorer som kunde tänkas påverka dessa upplevelser. De mest centrala faktorer som beskrivs i resultatet är känslan av tillhörighet, acceptans, förståelse och kunskap för diagnosen samt stöd från omgivningen kring den. Att dessa faktorer fanns närvarande i ungdomarnas liv verkade ha en positiv inverkan på upplevelsen av att diagnostiseras med ADHD. En frånvaro av dessa faktorer däremot, visade sig påverka upplevelsen av att diagnostiseras negativt. Slutligen visar resultatet på en betydelse av att omgivningen innefattar dessa faktorer då det verkar förbättra deras möjligheter till att fungera stödjande för ungdomarna och därmed fylla en viktig funktion.

6.2 Resultatdiskussion

Ett av de viktigaste resultaten utifrån denna studie är behovet ungdomar uttrycker av att känna sig ”normala”. Det är viktigt är poängtera att diagnostiseringen bidrog både på ett positivt och ett negativt sätt utifrån denna aspekt. Hamed m.fl. (2015) studie visade att en diagnostisering kan ge upphov till positiva känslor, något som även framkommer i denna studie. Resultatet visar att för flertalet ungdomar ger diagnosen en förklaring på varför dom är på ett visst sätt, eller innehar specifika egenskaper. Parallellt med dessa resultat visar studien även att diagnosen kan leda till förstärkta känslor av att vara avvikande, ett resultat som även Ringer (2020) fann. Dessa resultat visar på vilket inflytande samhällets normer har är gällande hur individer ska vara och bete sig. Diagnosen i sig är inte det som verkar spelar roll – det är om diagnosen leder till att personen uppfattas som avvikande eller inte och därmed påverkar ungdomarnas upplevelse av den.

Resultatet visar hur ADHD i vissa fall ses som en diagnos som gör att personer uppfattas som avvikande (Hanai m.fl., 2021; Jones & Hesse, 2018; Ringer, 2019; Russel m.fl., 2023; Titheradge m.fl., 2022; Öster m.fl., 2018). Detta upplevs dels av ungdomarna själva, men resultatet visar även att professionella förknippar diagnosen med att vara ”onormal” (Jones & Hesse, 2018). Detta kan tolkas som att professionella bidrar till att reproducera stigmat kring ADHD. Vidare tyder detta på det saknas kunskap bland professionella om ämnet, då de även benämner ADHD som en barnsjukdom. För att öka kunskapen om ADHD bland barn och unga behövs mer forskning inom området, något som flera forskare redan adresserat för (Karteczka-Świątek m.fl., 2022; Hamed m.fl., 2015; Beckman m.fl., 2016). Att professionella som arbetar med detta ämne är väl insatta i ADHD och dess karaktär kan ses som absolut nödvändigt för att utge korrekt kunskap om ämnet och med tiden minska stigmatiseringen av diagnosen. Kunskap om ämnet är även viktigt för den stödjande funktionen. Beckman m.fl. (2016) menar att kunskapen är nödvändigt för att kunna tillgodose barn och unga med adekvat stöd. Den stödjande funktionen visade sig vara en central faktor i denna studie, även Mastoras m.fl. (2018) menar att olika stödjande insatser så som känslomässigt stöd, kunskap och information är viktigt. Att resultatet i denna studie visar brister i kunskapen om diagnosen bland professionella liknar resultatet från Heady m.fl. (2022) studie som belyste hur kunskapsbrist om NPFdiagnoser bland socialarbetare påverkade möjligheten till att ge ett fullständigt stöd till barn med bland annat ADHD.

Stöd och förståelse från omgivningen visade sig vara en central aspekt av studiens resultat (Öster m.fl., 2018; Hanai m.fl., 2021; Titheradge m.fl., 2022; Jones & Hesse, 2018). Beckman m.fl. (2016) menar att ADHD är förknippat med bland annat sämre erfarenheter av skolan. Detta kan förstås utifrån resultaten i denna studie utifrån flera perspektiv då skolan är en miljö där skillnader mellan ungdomarna synliggörs, något som de lägger stor ansträngning i att dölja. För de ungdomar som upplever sig avvika från de andra i sin omgivning kan skolan vara en plats där de upplever utanförskap. Detta i sig kan leda till negativa erfarenheter. I denna studie kan skolan även ses som en plats där stödet för barn och unga med ADHD är särskilt relevant. Trots detta visar resultaten att efter ungdomar diagnostiserats med ADHD uteblir stöd och förståelse från skolan, något som kan tänkas ge en negativ upplevelse. Detta ger oss ytterligare ett exempel på att mer kunskap behövs om diagnosen, i detta fall inom skolan. Kunskap om ungdomarnas egna upplevelser av att diagnostiseras menar Ringer (2020) är värdefullt för att få en god

kunskap och förståelse. Att ta del av forskning inom det området kan vara relevant för skolpersonal i deras arbete att stödja elever med diagnosen på ett bra sätt.

Mastoras m.fl. (2018) menar att stödet för ungdomar som diagnostiseras med ADHD är särskilt viktigt för de som saknar det från föräldrar. Resultatet i denna studie visar att föräldrarna har en stor och viktig roll i ungdomarnas liv genom att stötta på olika sätt. Både praktiska stödinsatser som att komma ihåg att ta medicin etc. men även känslomässigt stöd i form av uppmuntran. Uteblir stödet från föräldrarna behöver det ersättas med stöd från andra instanser i enlighet med Mastoras m.fl. (2018) resultat. Då resultatet i denna studie visar att flera även saknar stöd från skolmiljön, kan yrkesverksamma inom socialt arbete tänkas bidra med detta. Exempelvis kuratorer både i skolmiljö och på ungdomsmottagningar kan vara den enda tillgången till stöd för en del ungdomar. Att denna yrkesgrupp då besitter korrekt kunskap om diagnosen, kan anses som högst relevant och förespråkar ytterligare forskning om ämnet.

Ett sätt att se på ungdomarnas skilda upplevelser av diagnosen är att ungdomar med fler och starkare generella motståndsresurser i högre grad upplever diagnosen som positiv. För ungdomar med få eller svaga generella motståndsresurser kan det tänkas att diagnosen också upplevs svårare att hantera då färre stödfunktioner finns runt om ungdomen. Karlsson och Lundström (2021) menar att forskningen om barn och unga med ADHD som lever i social utsatthet bör prioriteras, och kan bidra med kunskap för både forskare och praktiker. Forskning inom detta område kan vara betydelsefull då denna grupp kan ses som i särskilt behov av stöd kring sin diagnos. Avslutningsvis kan denna studie bidra med kunskap om de individuella variationerna bland erfarenheter gällande att diagnostiseras med ADHD. Denna kunskap kan tillämpas i arbetet med att stödja ungdomar kring deras ADHD-diagnos där ett helhetsperspektiv bör beaktas.

6.3 Metoddiskussion

Att använda en litteraturoversikt har varit nödvändigt för att kunna ta del av ungdomars egna utsagor kopplade till syfte och frågeställningar. Att utföra egna intervjuer med liknande målgrupp hade inneburit flera etiska aspekter som hade behövts beaktats och möjligen försvårat genomförandet av studien. Vidare hade en kvalitativ metod endast genererat ett fåtal intervjuer, vilket talar för litteraturstudie som metod där utsagor från ett flertal informanter är möjligt.

Eftersom denna studie är utformad som ett examensarbete med limiterad tidsåtgång har även tillgången till vetenskapliga artiklar varit begränsad. Litteratursökningar gjorda på ytterligare databaser hade troligen genererat ett större antal artiklar till resultatet och möjligen påverkat litteraturstudien positivt. Denna litteraturstudie omfattas endast av artiklar baserade på kvalitativ forskning vilket var lämpligt med tanke på studiens syfte och frågeställningar. Att även använda sig av kvantitativ forskning hade dock kunnat bidra med mer generaliserbara resultat som möjligen varit användbara för att förstärka resonemang i studien. De artiklar som använts i denna studie anses dock ha bidragit till att kunna besvara de frågeställningar som funnits kopplade till studiens syfte då samtliga innehöll utsagor från ungdomar som beskrev deras erfarenheter kring sina ADHD-diagnoser. Denna studies resultat bygger på artiklar där intervjuer gjordes på 115 pojkar respektive 75 flickor, något som bör beaktas då resultatet möjligen blivit annorlunda om uppdelningen mellan könen varit jämlik. Avslutningsvis är ämnet komplext och innehåller flertal skilda uppfattningar och upplevelser från informanterna och forskarna i studierna. För varje aspekt finns flera alternativa tolkningar, och i detta arbete har endast en del av dessa rymts.

6.4 Teoridiskussion

De teorier som tillämpades i analysen av studiens resultat var stigma och salutogenes. Teorierna valdes initialt med syftet att det teoretiska perspektivet Stigma skulle kunna vara användbart för att beskriva de negativa erfarenheterna som ungdomar beskrev kring sin diagnostisering. Vidare valdes salutogenes som teori för att förklara de positiva erfarenheter som beskrevs. Stigma kunde bidra till en fördjupad förståelse för hur diagnosen ADHD kan leda till en känsla av att avvika från normen. Teorin anses vara ett lämpligt val, då en central del i studien handlade om känslor att avvika. Teorin belyser mekanismer som uppstår på grund av stereotypa uppfattningar av diagnosen och belyser den kunskapsbrist som finns om ämnet. Salutogenes användes som teoretiskt perspektiv utifrån begreppen KASAM, hanterbarhet, begriplighet och generella motståndsresurser. Begreppen bidrog till en förståelse av de individuella skillnader som kan påverka ungdomars olika upplevelser av ämnet. Det salutogena perspektivet ansågs även bidra till en förståelse för hur individuella faktorer kan stärkas, något som kan vara användbart inom socialt arbete. Teorierna som valdes var användbara för att besvara syftet och frågeställningarna både på grupp- och individnivå. Andra teorier hade bidragit till studien på andra sätt. Exempelvis hade systemteori varit användbar för att besvara den tredje frågeställningen genom

att förstå omgivningens inverkan på ungdomarna och deras upplevelser. Systemteorin hade möjligen kompletterat det salutogena perspektivet då generella motståndsresurser i form av familj exempelvis, kan utifrån ett systemteoretiskt perspektiv förstås som ett familjesystem där ungdomar påverkas på olika sätt av de som ingår i systemet.

6.5 Förslag på framtida forskning

Forskningsområdet kring ADHD är omfattande men är i behov av att studeras utifrån flera aspekter. Ytterligare forskning om barn och unga med ADHD, som även lever i social utsatthet är ett område som bör prioriteras. I övrigt föreslås forskning om vilken kunskap om diagnosen som yrkesverksamma besitter inom både socialt arbete, vård och skola, samt möjligheterna till att utveckla och stärka denna kompetens. Slutligen föreslås forskning inom ämnet utifrån ett genusperspektiv, med syftet att åskådliggöra de skillnader som finns kring diagnosen ADHD för pojkar och flickor.

7. Referenser

Antonovsky, A. (2005). *Hälsans mysterium*. Natur & Kultur Akademisk.

Beckman, L., Janson, S., & Von Kobyletzki, L. (2016). Associations between neurodevelopmental disorders and factors related to school, health, and social interaction in schoolchildren: Results from a Swedish population-based survey. *Disability and Health Journal*, 9(4), 663-672. <https://doi.org/10.1016/j.dhjo.2016.05.002>

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (Tredje upplagan). Liber.

Charach, A., Yeung, E., Volpe, T., Goodale, T., & Dosreis, S. (2014). Exploring stimulant treatment in ADHD: narratives of young adolescents and their parents. *BMC psychiatry*, 14(110). <https://doi.org/10.1186/1471-244X-14-110>

Eccleston, L., Williams, J., Knowles, S., & Soulsby, L. (2019). Adolescent experiences of living with a diagnosis of ADHD: a systematic review and thematic synthesis. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 24(2), 119-135. <https://doi.org/10.1080/13632752.2019.1582762>

Eriksson, M. (2015). Teorin om hälsans ursprung – en systematisk forskningsöversikt. I M. Eriksson (Red.), *Salutogenes - om hälsans ursprung* (s. 14–46). Liber.

Folkhälsomyndigheten. (2017). *Handledning för litteraturöversikter – förutsättningar och metodsteg för kunskapsframtagande baserat på forskningslitteratur vid folkhälsomyndigheten* (Artikelnummer 01841-2016-3.3-1).

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/94c7c7cd41ca43b4be207c9b8c78df07/handledning-litteraturoversikter.pdf>

Forsberg, C., & Wengström, Y. (2016). *Att göra systematiska litteraturstudier: värdering, analys och presentation av omvårdnadsforskning*. Natur & kultur.

Goffman, E. (2020). *Stigma: den stämplades roll och identitet*. (Femte upplagan). Studentlitteratur.

Grant, M.J., & Booth, A. (2009). A typology of reviews: an analysis of 14 review types and associated methodologies. *Health Information & Libraries Journal*, 26(91-108).
<https://doi.org/10.1111/j.1471-1842.2009.00848.x>

Hamed, A. M., Kauer, A. J., & Stevens, H. E. (2015). Why the Diagnosis of Attention Deficit Hyperactivity Disorder Matters. *Frontiers in psychiatry*, 6(168).
<https://doi.org/10.3389/fpsy.2015.00168>

Hanai, F., Narama, M., & Tamakoshi, K. (2021). The Self of Adolescents with Autism Spectrum Disorder or Attention Deficit Hyperactivity Disorder: A Qualitative Study. *Journal of autism and developmental disorders*, 51(5), 1668–1677.
<https://doi.org/10.1007/s10803020-04653-7>

Heady, N., Watkins, A., John, A., & Hutchings, H. (2022). The challenges that social care services face in relation to looked after children with neurodevelopmental disorders: A unique insight from a social worker perspective. *Adoption & Fostering*, 46(2), 184-204.
<https://doi.org/10.1177/03085759221100585>

Heidegren, C. & Wästerfors, D. (2008). *Den interagerande människan*. (1. uppl.) Gleerups.

Hjärnfonden. (2017, 2 juli). *När hjärnan fungerar annorlunda*.
<https://www.hjarnfonden.se/2017/02/nar-hjarnan-fungerar-annorlunda/>

Hong, Q. N., Fàbregues, S., Bartlett, G., Boardman, F., Cargo, M., Dagenais, P., Gagnon, M. P., Griffiths, F., Nicolau, B., O'Cathain, A., Rousseau, M. C., Vedel, I., & Pluye, P. (2018).

The Mixed Methods Appraisal Tool (MMAT) version 2018 for information professionals and researchers. *Education for Information*, 34(4), 285-291. <https://doi.org/10.3233/EFI-180221>

Jones, S., & Hesse, M. (2018). Adolescents With ADHD: Experiences of Having an ADHD Diagnosis and Negotiations of Self-Image and Identity. *Journal of attention disorders*, 22(92–102). <https://doi.org/10.1177/1087054714522513>

Karlsson, P., & Lundström, T. (2021). ADHD and social work with children and adolescents. *European Journal of Social Work*, 24(151-161). <http://doi:10.1080/13691457.2019.1592122>

Karteczka-Świątek, K., Opozda-Suder, S., & Strojny, A. (2022). Psychosocial functioning of adolescents with ADHD in the family, school and peer group: A scoping review protocol. *PLoS ONE* 17(6). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0269495>

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (Tredje [reviderade] upplagan). Studentlitteratur.

Mastoras, S. M., Saklofske, D. H., Schwean, V. L., & Climie, E. A. (2018). Social Support in Children With ADHD: An Exploration of Resilience. *Journal of Attention Disorders*, 22(8), 712-723. <https://doi.org/10.1177/1087054715611491>

Page, M. J., McKenzie, J. E., Bossuyt, P. M., Boutron, I., Hoffmann, T. C., Mulrow, C. D., Shamseer, L., Tetzlaff, J. M., Akl, E. A., Brennan, S. E., Chou, R., Glanville, J., Grimshaw, J. M., Hróbjartsson, A., Lalu, M. M., Li, T., Loder, E. W., Mayo-Wilson, E., McDonald, S., McGuinness, L. A., ... Moher, D. (2021). The PRISMA 2020 statement: an updated guideline for reporting systematic reviews. *BMJ (Clinical research ed.)*, 372(71). <https://doi.org/10.1136/bmj.n71>

Pentecost, D., & Wood, N. (2002). Knowledge and Perceptions of Child-Care Social Workers about ADHD. *The British Journal of Social Work*, 32(7), 931–943.

<https://doi.org/10.1093/bjsw/32.7.931>

Socialstyrelsen (2014, 14 oktober). ”Stöd till barn, ungdomar och vuxna med adhd – Ett kunskapsstöd”. <https://platform.who.int/docs/default-source/mcadocuments/policydocuments/guideline/SWE-AD-17-01-GUIDELINE-2014-swe-Support-forChildren-AdultsAdolescents-with-ADHD.pdf>

Socialstyrelsen. (2019, juni). *Konsekvenser för vuxna med diagnosen adhd – Kartläggning och analys*.

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepointdokument/artikelkatalog/ovrigt/2019-621.pdf>

Socialstyrelsen. (2022). *Nationella riktlinjer för vård och stöd via adhd och autism*.

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepointdokument/artikelkatalog/nationellariklinjer/2022-10-8100.pdf>

Socialstyrelsen (2023a, 2 juni). ”Behövs utveckling inom flera områden för bättre stöd vid adhd och autism”.

<https://www.socialstyrelsen.se/omsocialstyrelsen/pressrum/debattartiklar/behovs-utvecklinginom-flera-omraden-for-battrestod-vid-adhd-och-autism/>

Socialstyrelsen. (2023b, 28 november). *Fortsatt kraftig ökning av adhd-diagnoser*.

<https://www.socialstyrelsen.se/om-socialstyrelsen/pressrum/press/fortsatt-kraftig-okning-av-adhd-diagnoser/>

Titheradge, D., Godfrey, J., Eke, H., Price, A., Ford, T., & Janssens, A. (2022). Why young people stop taking their attention deficit hyperactivity disorder medication: A thematic analysis of interviews with young people. *Child: care, health and development*, 48(5), 724–735. <https://doi.org/10.1111/cch.12978>

Ringer, N. (2019). Young people's perceptions of and coping with their ADHD symptoms: A qualitative study. *Cogent Psychology*, 6(1), <https://doi.org/10.1080/23311908.2019.1608032>

Ringer, N. (2020). Living with ADHD: A Meta-Synthesis Review of Qualitative Research on Children's Experiences and Understanding of Their ADHD. *International Journal of Disability, Development and Education*, 67(2), 208-224. <https://doi.org/10.1080/1034912X.2019.1596226>

Russell, A. E., Benham-Clarke, S., Ford, T., Eke, H., Price, A., Mitchell, S., NewloveDelgado, T., Moore, D., & Janssens, A. (2023). Educational experiences of young people with ADHD in the UK: Secondary analysis of qualitative data from the CATCh-uS mixed-methods study. *British Journal of Educational Psychology*, 93, 941– 959. <https://doi.org/10.1111/bjep.12613>

Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningsed*. https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1555332112063/Godforskningssed_VR_2017.pdf

Öster, C., Ramklint, M., Meyer, J., & Isaksson, J. (2020). How do adolescents with ADHD perceive and experience stress? An interview study. *Nordic journal of psychiatry*, 74(2), 123–130. <https://doi.org/10.1080/08039488.2019.1677771>

8. Bilagor

Bilaga 1 – Litteratursökning

Databas	Filter	Sökord	Antal träffar	Valda artiklar
---------	--------	--------	---------------	----------------

Psychinfo	<p>Artiklar publicerade mellan 2014-2024</p> <p>Artiklar med open access</p> <p>Peer-revied granskade artiklar</p> <p>Att Orden ADHD or attention deficit hyperactivity disorder fans med i titeln på studien</p>	<p>Adhd OR attention deficit hyperactivity disorder AND adolescent* OR teenager* OR young adult* or teen* or youth* AND experience* or perspective* or view* or perception* or attitude* or feeling*</p>	<p>244</p> <p>Läst samtliga rubriker.</p> <p>17 lästa abstrakt</p>	<p>1. Russel, A. E., Benham-Clarke, S., Ford, T., Eke, H., Price, A., Mitchell, S., NewloveDelgado, T., Moore, D., & Janssen, A. (2023). Educational experiences of young people with ADHD in the UK: Secondary analysis of qualitative data from the CATCh-uS mixedmethods study.</p> <p>2. Titheradge, D., Godfrey, J., Eke, H., Price, A., Ford, T., & Janssens, A. (2022). Why young people stop taking their attention deficit hyperactivity disorder medication: A thematic analysis of interviews with young people</p> <p>3. Hanai, F., Norama, M., & Tamakoshi, K. (2021) The Self of Adolescents with Autism Spectrum Disorder or Attention Deficit Hyperactivity Disorder: A Qualitative Study</p> <p>4. Carach, A., Yeung, E., Volpe, T., Goodale, T., & dosReis, S. (2014) Exploring stimulant treatment in ADHD: narratives of young adolescents and their parents</p>
-----------	---	--	--	--

				5. Öster, C., Ramklint, M., Meyer, J., & Isaksson, J. (2018). How do adolescents with ADHD perceive and experience stress? An interview study
--	--	--	--	---

Databas	Begränsningar	Sökord	Antal träffar	Valda artiklar
Scopus	Årtal 2014-2024 Språk Engelska Artiklar med Open Access Ämnesområde Psychology	adhd AND adolescent* OR teenager* OR young AND adult* OR teen* OR youth OR young* AND experience* OR perspective* OR view* OR perception* OR attitude* OR feeling*	145 Läst samtliga rubriker 7 lästa abstrakt	6. Ringer, N. (2019) Young people's perceptions of and coping with their ADHD symptoms: A qualitative study 7. Jones, S., & Hesse, M. (2018) Adolescents With ADHD: Experiences of Having an ADHD Diagnosis and Negotiations of Self-Image and Identity

Bilaga 2. Valda Ariklar

Referens	Design & Metod	Urval, deltagare & tillvägagångssätt	Resultat
----------	----------------	--------------------------------------	----------

1. Russel, A. E., Benham-Clarke, S., Ford, T., Eke, H., Price, A., Mitchell, S., Newlove-Delgado, T., Moore, D., & Janssen, A. (2023). Educational experiences of young	Tvärsnittsstudie Kvalitativ metod	64 unga personer, 28 föräldrar till barn/unga med ADHD. Informanter tillfrågades via ett	Ungdomar med ADHD upplever känslor att vara annorlunda i jämförelse till andra utan diagnos.
---	--	---	--

people with ADHD in the UK: Secondary analysis of qualitative data from the CATCh-uS mixedmethods study.		hälso- & sjukvårdsprogram	
2. Titheradge, D., Godfrey, J., Eke, H., Price, A., Ford, T., & Janssens, A. (2022) Why young people stop taking their attention deficit hyperactivity disorder medication: A thematic analysis of interviews with young people	Semi-strukturerade intervjuer Kvalitativ metod	3 intervjugrupper. Grupp 1 bestod av 21 personer mellan 14-17år. Grupp 2 bestod av 22 personer mellan 17-21år. Grupp 3 bestod av 21 personer mellan 19-29år. Informanter tillfrågades via hälso- och sjukvården.	Ungdomar slutar att medicinera för sin ADHD-diagnos på grund av bland annat känslan att vara annorlunda, okunskap, m.m. även om de upplever att medicinen lindrar deras symtom.
3. Hanai, F., Norama, M., & Tamakoshi, K. (2021) The Self of Adolescents with Autism Spectrum Disorder or Attention Deficit Hyperactivity Disorder: A Qualitative Study	Semi-strukturerade intervjuer Kvalitativ metod	17 informanter med ADHD i åldrarna 13-24år, varav 13 pojkar och 4 flickor. Informanterna tillfrågades via ett register från barn psykiatriker	Ungdomar med bland annat ADHD-diagnoser upplever skillnader i synen på sig själva, samt hur andra ser dem.

<p>4. Carach, A., Yeung, E., Volpe, T., Goodale, T., & dosReis, S. (2014) Exploring stimulant treatment in ADHD: narratives of young adolescents and their parents</p>	<p>Djupgående kvalitativa intervjuer</p> <p>Kvalitativ metod</p>	<p>12 informanter i åldrarna 12-15år och informanternas föräldrar.</p> <p>Tillfrågades efter att kliniker valt ut informanter som den trodde var intresserad av att delta i studien</p>	<p>Individuella skillnader finns mellan ungdomars inställningar till deras ADHDdiagnos och medicinering av symtomen.</p>
<p>5. Öster, C., Ramklint, M., Meyer,</p>	<p>Ostrukturerade intervjuer med tre områden av intresse.</p> <p>1. Att leva med</p>	<p>20 informanter mellan åldrarna 15 och 18år,</p>	<p>Stress påverkar ungdomar med ADHD och många har svårigheter att</p>
<p>J., & Isaksson, J. (2018) How do adolescents with ADHD perceive and experience stress? An interview study</p>	<p>ADHD, 2. Upplevelser av stress och 3. Upplevelser av deltagande i ett grupprogram för unga med ADHD.</p> <p>Kvalitativ metod</p>	<p>varav 12 flickor och 8 pojkar</p> <p>Informanterna tillfrågades efter att ha deltagit i ett grupprogram för personer med ADHD.</p>	<p>hantera den. Det finns ett behov av ökad kunskap inom området.</p>
<p>6. Ringer, N. (2019) Young people's perceptions of and coping with their ADHD symptoms: A qualitative study</p>	<p>Semi-strukturerade intervjuer</p> <p>Kvalitativ metod</p>	<p>14 informanter i åldrarna 8-17</p> <p>Informanter tillfrågades genom register från skolpsykologer</p>	<p>Ungdomar upplever stora skillnader kring sina ADHD-diagnoser, och kunskap kring dessa variationer är relevanta för att förstå och stötta dessa ungdomar.</p>

<p>7. Jones, S., & Hesse, M. (2018) Adolescents With ADHD: Experiences of Having an ADHD Diagnosis and Negotiations of Self-Image and Identity</p>	<p>Semi-strukturerad intervju</p> <p>Kvalitativ metod</p>	<p>9 informanter I åldrarna 15-21år, varav 7 flickor och 2 pojkar.</p> <p>Tillfrågades via en Dansk ADHD-organisation som skickade ut ett nyhetsbrev om studien.</p>	<p>ADHD-diagnoser har en stor påverkan på hur ungdomar identifierar sig själva. Det finns ett behov av stöd kring detta.</p>
---	---	--	--

Bilaga 3. Exkluderade artiklar som lästs i fulltext

Studie	Orsak till exkludering
<p>McKay, E., Kirk, H., Martin, R., & Cornish, K. (2023). Social difficulties in adolescent attention deficit hyperactivity disorder: Social motivation, social anxiety and symptom severity as contributing factors. <i>Journal of Clinical Psychology</i>, 79, 1113–1129.</p>	<p>Kvantitativ studies om baserades på föräldrars upplevelser av att ha barn med ADHD.</p>
<p>Krauss, A., & Schellenberg, C. (2022). ADHD Symptoms and health-related quality of life of adolescents and young adults. <i>European Journal of Health Psychology</i>, 29:4, 165-174.</p>	<p>Inklusionskriteriet gällande ålder 11-21år uppfylls ej.</p>
<p>Ahlström, B., & Wentz, E. (2014) Difficulties in everyday life: Young persons with attention-deficit/hyperactivity disorder and autism spectrum disorders perspectives. <i>A chat-log analysis. International Journal of Qualitative Studies on Health and Wellbeing</i>, 9:1.</p>	<p>Inklusionskriteriet gällande ålder 11-21år uppfylls ej.</p>

<p>Ringer, N. (2020) Living with ADHD: A Meta-Synthesis Review of Qualitative Research on Children's Experiences and Understanding of Their ADHD. <i>International Journal of Disability, Development and Education</i>, 67:2, 208-224.</p>	<p>Översiktsstudie</p>
---	------------------------